

Mojca Ramšak

“TERENSKO DELO JE DEL MOJEGA NAČINA ŽIVLJENJA.”

INTERVJU Z DR. MARIJO MAKAROVIC

Ko smo na kongresu Slovenskega etnološkega društva Razvoj slovenske etnologije od Štreklja in Murka do sodobnih etnoloških prizadevanj jeseni 1995 poslušali predavanje etnologinje Marije Makarovič in ji ploskali v vroči diskusiji o etnologiji in antropologiji - enkrat za njeno etnološko delo, drugič kot "začetnici" kulturne antropologije v Sloveniji, tretjič za njene hudomušne pripombe - mi je kanila ideja, da bi bilo potrebno z Jajo, kakor jo kličejo prijatelji, in se ima pravzaprav za etnografinjo, narediti intervju. Ko sva se potem še večkrat v dolgih "seansah" pogovarjali po telefonu, sem se odločila, da jo v intervjuju vprašam vse tisto, česar na platnicah njenih knjig in v biografiji ne moremo prebrati. In ker ni človek, ki "bi se ven metal", sem jo kar nekaj časa prepričevala in napeljevala na to, da je naposled le pristala na intervju.

Ker se spodobi, da bralce seznanim z njenim delom, še skok v njeno etnološko kariero. Marija Makarovič je leta 1953 diplomirala iz etnologije na Filozofski fakulteti v Ljubljani, leta 1964 pa doktorirala z disertacijo *Slovenska kmečka noša od srede 19. stol. do danes*. Od leta 1953 do 1989 je bila zaposlena v Slovenskem etnografskem muzeju, od leta 1976 kot muzejska svetovalka in od leta 1979 kot višja znanstvena sodelavka. Na svoji etnološki poti je napisala in uredila več kot dvajset (20) knjig. Raziskovala je medsebojno pomoč na vasi (*Medsebojna pomoč na vasi na Slovenskem*, Ljubljana 1979), kmečke posle, vire preživljanja, ljudsko medicino, samomorilnost, kmečko nošo in vezenine od srede 19. stol. (*Slovenska kmečka noša v 19. in 20. stoletju*, Ljubljana 1971; *Narodna nošnja Gorenjsko - Rateče*, Zagreb 1988; *Ljudske vezenine na Slovenskem*, Ljubljana 1970), kmečki nakit, kmečko gospodarstvo (*Kmečko gospodarstvo na Slovenskem*, Ljubljana 1979), pregovore (*Pregovori - življenjske resnice*, Ljubljana 1975), življenjske zgodbe (*Tako smo živeli 1, 2, 3, 4*, Celovec 1993, 1994, 1995, 1996), metode etnološkega raziskovanja. V njenem opusu skoraj ni področja etnološke sistematike, ki se ga ne bi dotaknila. Monografsko je obdelala Kostanjevico (*Kostanjevica in okolica*, Kostanjevica na Krki 1975), Strojno (*Strojna in Strojanci*, Ljubljana 1982), Predgrad (*Predgrad in Predgrajci*, Kočevje 1985), Črno (*Črna in Črnjani*, Črna 1986), Sele (*Sele in Selani*, Celovec 1994). Raziskovanje noše je usmerila na ožja območja in od leta 1986 izdaja zbirko Slovenska ljudska noša v besedi in

podobi, v kateri je do sedaj izšlo osem knjig: *Dobropolje* (1986), *Slovenska Istra* (1987), *Kozjansko* (1988), *Kostel* (1989), *Zilja* (1991), *Poljanska dolina ob Kolpi* (1993), *Litijsko Posavje* (1994), *Notranjska* (1995). Od leta 1993 vodi Narodopisni inštitut Urbana Jarnika v Celovcu in v tem času je uredila dva obsežna zbornika: *Osem stoletij Vogrč* (Celovec 1995) in *Dobrla vas in okolica* (Celovec 1996). Leta 1989 je dobila Murkovo priznanje za izjemne dosežke v etnologiji.

Polna delovnih načrtov privablja k delu in projektom vedno nove sodelavce, predvsem mlajše. In ti ji z zanimanjem sledijo, ne glede na to, koliko poznajo njeno etnološko delo, saj čutijo, da se z Marijo Makarovič res da zlesti pod kožo ljudem, ki jih raziskuje.

Marija Makarovič

Foto: Maja Logar. Vogrče 1994, iz arhiva MM.

Kakšni so bili vaši nagibi, da ste se odločili za študij etnologije?

Če povem po pravici, sem se najprej vpisala na gozdarstvo. Ker sem že prve dni ugotovila, da je tamkaj preveč matematike, sem se prepisala na geografijo in potem na etnologijo. Preprosto zato, ker so mi starejši slušatelji, med njimi zlasti Jernej Šušteršič, zagotovili, da je samo "nekaj ur" predavanj na teden. V opravičilo tako neresnemu odločanju za študij naj povem, da je bila moja srčna želja nadaljevati z igranjem violine...

Kateri predmeti in profesorji so vam bili najljubši?

O tem nisem nikoli kdovekaj razmišljala. Rada sem poslušala prof. Nika Županiča, prof. Svetozarja Ilešiča, prof. Milka Kosa. Od predmetov pa, če se ne motim, mi je najbolj ugajala antropologija pri prof. Božu Škerlju. Kot rečeno, pa sem imela večje ambicije z violino kot z etnologijo, saj sem vadila tudi do šest ur na dan.

Po končanem študiju ste se zaposlili v SEM in večinoma raziskovali nošo. Zakaj?

Bilo je nekako tako, da je moral nekdo prevzeti oddelek za noše in vezenine. Lagala bi, če bi rekla, da me je eno in drugo kaj posebej zanimalo. Pri odločitvi za nošo pa je zagotovo pripomoglo moje prijateljstvo z gospo Marto Ložarjevo, ki je leta 1957 odšla v Ameriko.

Kakšne so bile možnosti in želje za dodatno izobraževanje v tujini?

Želje so bile kar velike. Možnosti pa nobenih ali skoraj nobenih. Takole je bilo. Če se ne motim, sem se proti koncu študija ali kmalu po diplomi potegovala za tri štipendije. Prva je bila razpisana za Burmo, druga za Indijo, tretja za Švedsko. Vedno sem prišla v neke vrste ožji izbor, ker sva ostala samo dva kandidata. Vendar je potem dobil štipendijo vedno kdo drug. Priznam, da sem se čez leta zanimala, kaj sta v stroki naredila "srečneža", ki sta štipendijo dobila. Naj kar lepo povem, da me je prav veselilo, ker nista naredila nič. Kdorkoli mi je že odklonil štipendije, mi je naredil, kot vidite, strašansko veliko uslugo. Meni je uspelo brez štipendij nekaj malega narediti.

Ko sta otroka odraščala, sem bila povabljen, da se kot etnologinja udeležim odprave v Ande. Najprej sem se posvetovala z možem, potem pa še z otrokoma, kaj naj naredim. Mikalo me je kar precej. Potem pa sta me sin in hčerka, vsak s svoje strani vprašala: Mama, kaj pa če se ti kaj zgodi, če se ne boš vrnila? V hipu sem se z lahkoto odločila, da ne grem nikamor. Kar naenkrat se mi je zazdelo, da še Slovenije ne bom nikoli dovolj spoznala in raziskala.

Ali se vam ne zdi, da se človek lahko izobražuje tudi s knjigami? Delati pa mora v vsakem primeru tako, da sedi doma za pisalnim strojem oziroma za računalnikom.

Strokovni turizem, kot bi lahko rekli nekaterim kongresom, simpozijem ipd. druženjem, so pa tako poglavje zase. Kdor ima veselje z njimi, naj hodi, tudi jaz sem v določenih letih mislila, da je to alfa in omega pridobivanja znanja, širjenja strokovnega obzorja in pridobivanja strokovnih kolegov.

Potem pa sem k sreči dovolj zgodaj dala na tehtnico, ali grem za štirinajst dni v Ameriko (to je manj kot nič) ali pa grem raje v Prekmurje ali Belo krajino "na teren". Odločila sem se za slednje.

Znani ste kot neutrudna terenska delavka, vaše knjige izhajajo kot po tekočem traku, v zadnjih letih vsaj dve knjigi. Kako vam uspe pisati s takim tempom in kako ste sploh uskladili materinstvo in terensko delo?

Če se izrazim po etnološko, potem je zame terensko delo del mojega načina življenja.

Glede izdajanja knjig vas moram popraviti. Eno knjigo napišem sama, drugo pa napišejo drugi, ker sem samo urednica. Glede tempa pa tole: delam z zelo enakomernim tempom, to pomeni, da delam vsak dan in ves dan. Prostega teka, to je postavanja, klepetanja ipd. reči, preprosto ne poznam.

Ker se veliko vozim z vlaki in avtobusi, delam tudi med vožnjo. Sploh si ne morete predstavljati, kako intenzivno lahko delate na primer na vlaku iz Ljubljane do Maribora. Dokler sta bila otroka majhna, sem med vožnjo pletla in kaj zašila, zdaj pišem ali preračunavam podatke za tabele. Vsak dan si privoščim vsaj eno uro rekreacije, to je zame hoja.

Materinstvo in terensko delo sem preprosto uskladila tako, da sem otroka za en dan, pa tudi za več dni jemala s seboj na teren.

Raziskovanje medsebojne pomoči. Pogovor z nekdanjo deklo v Bohinju sredi sedemdesetih. Foto: arhiv MM.

Kakšno je bilo doživljanje vaših otrok, ki ste jih jemali s seboj na teren, kako se tega danes spominjajo, ko so odrasli, ko živijo svoje življenje?

Naj priznam, da sem družino "egoistično" prilagajala svojemu delu. Nikoli se pa nisem izgovarjala, da zaradi družine ne morem delati. Ženska, ki se zaposli, se avtomatično odloči za takšen "egoizem", saj je v službi od sedmih do treh, mar ne? Da se povrnem k mojemu terenskemu delu. Dokler sta bila otroka majhna, sem razmišljala pač tako, da vsaj zvečer ne smejo biti brez mame, ko je treba z njimi pokramljati ali zmoliti Sveti angel. Zato se mi je zdelo potrebno, da sta me otroka spremljala, če sem šla zdoma za več dni. V spomin na tiste čase še hranim hčerkin dnevnik, če se ne motim od tretjega leta dalje, kjer je sama kaj risala ali pa so ji pisale spomin-ske besedila "stare mame" in "tete", pri katerih sva se zadrževali. Zadeva s tetami in starimi mamami pa je takale: Žal nisem imela nobene sestre, zato pravih tet nimamo. Ko je hčerka odraščala, tudi ni bilo več moje in moževe mame. Strašno pa si je želela, da bi imela svojo staro mamo. Zato sem ji, preden sva šli na teren, povedala, da bova tamkaj poiskali staro mamo in kakšno teto. Potem sva našli "teto Pepco" v Orehovcu nad

Kostanjevico, "staro mamo" pa v Studoru v Bohinju. Pa še eno teto drugje in drugo staro mamo spet drugje. Tete in stare mame so potem pazile na Mojco, da sem lahko delala. Sin Gorazd, ki je bil že večji, pa se je vedno vključeval v delo in tudi vaško družino.

Zdi se mi, da so otroci doživljali moje terensko delo z otroškim razumevanjem. Zvečer, če nismo bili vsi skupaj preveč zdelani, smo se pa še kaj pogovorili. Potem ko sta otroka že odrasla, sem ju večkrat, morda celo z malce slabo vestjo, vpraševala, kako sta se počutila na terenu. Pa je bil odgovor vedno enak: "Matka, vsaj takrat smo dobro jedli." Navadno sta tudi dodala, da sta v stiku z ljudmi spremenila mestno mnenje o kmetih. Sin pa je svojim vrstnikom sploh razlagal, kaj vse mora znati kmet, če hoče dobro gospodariti, da mora biti tudi živinozdravnik in da mora, če je treba, potegniti teleta iz krave. No, pri telitvi sem morala tudi jaz večkrat pomagati, če je bila vsa družina na polju, doma pa samo kakšna babica, dedek ali šolarček.

Naj še dodam, da sem teren prilagajala mojima otrokoma. Ko sta bila že v šoli, sem hodila na teren med počitnicami, državnimi prazniki, med tednom pa po en dan, po sistemu "veni, vidi, vici".

To velja za vaše individualne terene, kaj pa za tiste organizirane? Saj ste hodili na teren tudi v okviru Slovenskega etnografskega muzeja. In sploh, kako ocenjujete skupinsko terensko delo?

Z ekipami Etnografskega muzeja sem hodila še kot študentka, potem ko sem bila "just married", pa je skupinsko delo zamrlo. Če bi že imela otroke, bi jih zagotovo vzela s seboj. Bržkone bi ravnatelju predlagala, da naj povabi z nami še kakšno študentko, ki bi pazila na moje in drugih sodelavcev otroke. Še vedno mi je žal, da je muzejsko skupinsko delo zamrlo.

Ko sem bila še popolni "žutokljunec", me je na srečo povabil ravnatelj Etnografskega muzeja dr. Boris Orel v terensko ekipo. Takrat so namreč odhajali strokovni muzejski uslužbenci in drugi sodelavci na eno- ali dvomesečno terensko delo enkrat na leto. Iz muzeja je moral vsakdo iti. Tu ni bilo ugovora, naj je bil poročen, neporočen. Teren smo prečesali po vseh področjih materialne, duhovne in socialne kulture. Po Orlovi smrti je z novim vodstvom skupinsko muzejsko delo postopoma zamrlo. Jaz sem velik delovni individualist, vendar sem se vedno dobro počutila na terenu, ker smo vsi zagnano delali od jutra do večera. Veliko smo se tudi pogovarjali o našem delu in o njem poročali ravnatelju Orlu ali pa na skupinskih sestankih. Velika napaka ekipnih raziskav pa je vsekakor bila, da nismo takoj, po vsakem raziskovanju, obdelali zbranega gradiva.

Poročila smo sicer pisali, vendar tega še zdaleč ni mogoče primerjati z obravnavami, ki nikoli niso bile napisane. Orel je imel pač željo, da bi najprej raziskali vso Slovenijo, potem pa bi napisali neke vrste drugo Narodopisje. Žal je prežgodaj umrl. Namesto skupinskih so bila uvedena individualna raziskovanja. Sama sem se jih zelo oprijela. Moje monografije pa so nedvomno neke vrste odmev na skupinsko muzejsko delo, ki sem ga v resnici nekaj let pogrešala.

Kakšne metode terenskega dela so vam najbližje?

Neposredno opazovanje z udeležbo.

Načine terenskega dela opredeljujem takole: Sistem "veni, vidi, vici" - prišel, videl, zmagal, je zame samo neke vrste

ogledništev ali kot so v muzeju učeno rekli "rekognosciranje". Sancta simplicitas! Še zdaj imam v spominu en dan takšnega skupinskega enodnevnega rekognosciranja. Smer Razdrto - postanek v vaški gostilni - rekognosciranje neke podeželske zbirke - spet prosti tek, ne vem kje že, prehranjevanje in smer Ljubljana. Mogoče tudi zato, ker tujk ne maram, rekognosciranje pa je po mojem take vrste delo, da se delaš, kot da bi delal. Temu bi lahko rekli tudi strokovni turizem.

Stacionarna metoda ali metoda neposrednega opazovanja najbrž ni vsakemu etnologu napisana na kožo, mislim pa, da je ena od tistih metod, ki hočeš nočeš pomaga, da zaživiš z ljudmi, kar se potem nujno kaže tudi pri zbiranju in obravnavanju gradiva. Naj razložim na lastnih primerih: Narodopisno podobo Mengša in okolice sem napisala tako, da sem se vsak dan vozila s kolesom iz Ljubljane v Mengeš. Pri tej knjigi se prav čuti, da je napisana skrbno, z mnogimi podatki, vendar ob odsotnosti "strokovnih čustev". Moški, ki se večinoma razumsko lotevajo stvari, pravijo, da zadostuje pri pisanju samo razum, jaz pa trdim, da je potrebno tudi srce, čustvo.

Knjiga o Mengšu in okolici je moj knjižni prvenec, ki je bil napisan pri štirindvajsetih letih - potem je na izdajo čakala nekaj let, včasih je bilo težko publicirati. Nikoli se ga nisem sramovala, vendar je doslej moja najljubša knjiga Strojna in Strojanci. To je knjiga, ki sem jo napisala z razumom, kolikor ga pač premorem, in z veliko čustev. Čuti se, da sem živela med ljudmi, in še več, s seboj sem imela tudi del svoje družine. Živela sem v družini treh rodov, kjer živeli babica, njena hči z možem in njuni otroci, pa še medve s hčerko. Zelo smo se razumeli. Vsak je čez dan zavzeto opravljal svoje delo, zvečer smo se o vsem pogovorili. Spominjam se, da me je od celodnevnega dela utrujena gospodinja prosila, naj grem namesto nje "žebirat" k šopku. Z drugimi družinskimi člani sem gazila eno uro po novozapadlem snegu in potem kleče molila žalostni del rožnega venca. Udeležila sem se tudi poročnega slavlja in po prečuti noči nadaljevala z delom, ker mi je poldrugo uro oddaljeni gospodar naročil, naj pridem na razgovor ob sedmih jutraj. Kaj sem hotela, šla sem in strašno pridobila na ugledu, ker sem se držala dogovora.

Malica po končanem skupnem delu, Strojna 1976.
Foto: arhiv MM.

Sami ste pred časom izjavili, da je deskriptivnost v etnologiji dolgo časa veljala za "psovko". Lahko to bolj natančno razložite?

Če mogoče kaj zasledujete medsebojne igrice naših politikov, potem vam bo morda bolj jasno, da je bilo nekaj podobnega tudi v etnologiji - in če se ne motim, je spet. Preprosto je šlo pri uporabljanju takšnih in podobnih izrazov za neke

vrste strokovno diskvalifikacijo.

Mene zanima delo, s problemi, ali sem to ali ono, ali se piše "kasha ali kaša", se ne ukvarjam, vztrajno hodim naprej kot "kamela skozi puščavo".

Ošpice dobim ob misli, da bi eno leto tuhtala, kako se lotiti raziskovanja npr. medsebojne pomoči na vasi. Enostavno sem pobasala oba otroka in se zapeljala v Nedelico pri Turnišču, kjer so takrat mlatili in delali še vse "z rokoj" in je bila medsebojna pomoč eden od "načinov življenja", meni pa je bilo dano, da sem to "tukaj in zdaj" doživljala. Da se razumemo: spoštujem kolege, ki se ukvarjajo z metodologijo in s teorijo...

Od leta 1993 vodite Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik v Celovcu in tudi sicer ogromno delate na avstrijskem Koroškem. Kako je pravzaprav prišlo do tega sodelovanja in kakšni so vaši načrti v prihodnje?

Spomladi leta 1993, po smrti dr. Pavleta Zablatnika, ki je bil dotedanji znanstveni vodja Inštituta, me je prosil gospod Nužej Tolmajer, tajnik Krščanske kulturne zveze, ki je ustanoviteljica Inštituta, če bi nasledila dr. Zablatnika. Precej sem oklevala, ker pa sem zahajala na Koroško že kot študentka (tudi diplomirala sem s koroško temo) in potem na povabilo gospoda Tolmajerja od leta 1984 dalje, sem bila nekako že sredi narodopisne problematike. Tudi zato sem vodstvo Inštituta začasno prevzela. Nisem človek velikih načrtov, ker mi je kristalno jasno, da bi bili načrti v stanju, v kakršnem smo, sicer lepo napisani, za zdaj pa neizvedljivi. Zakaj šele od 1. januarja 1996 imamo nastavljen edino strokovno sodelavko, etnologinjo mag. Martino Piko, sicer pa si pomagamo z zunanjimi sodelavci, ki pa so že tako ali drugače strokovno oz. tematsko opredeljeni. Tu res nimam pravice, da bi silila sodelavce, naj našemu inštitutu na ljubo začnejo obravnavati teme, ki so zunaj njihovih interesov. Kolikor spremljam delo sorodnih institucij, delajo le toliko po programu, kolikor jim to dovoljuje število zaposlenih strokovnjakov, v načrtu pa imajo tudi marsikaj, kar za zdaj ni izvedljivo, ker nimajo dovolj strokovnjakov. To velja tudi za naš Inštitut. Če sem nekoliko domišljava, bi rekla, da nam je marsikaj uspelo tudi brez velikega govoričenja in sestankovanja o načrtih in programih. Nedvomno je to predvsem zasluga zavzetih starejših in mlajših sodelavcev našega inštituta. Naj na tem mestu povem, da zelo cenim njihovo sodelovanje. O programu inštituta pa kdaj drugič - skupaj z drugimi poročili o delu v zadnjem letu bo objavljen v poročilu SNIUJ.

Na terenu v okolici Brežic.

Foto: Ivanka Počkar, 1985. Iz arhiva MM.

Zakaj ste začeli zbirati življenjske zgodbe?

Pred mnogimi leti mi je poslala hčerka gospe Marte Ložarjeve Barbara Ložar knjigo Studsa Terkla z naslovom *Down the Street*. Knjiga mi je bila grozno všeč. Sklenila sem, da moram nekaj podobnega zbrati pri kmečkih ljudeh. Avtor knjige je namreč hodil po New Yorku in spraševal ljudi o njihovem življenju in odnosu do ljudi ter okolja. Potem sem se občasno ukvarjala s tem, kako bi kazalo napisati knjigo na podobno temo z zbiranjem pričevanj v kmečko-delavskem okolju. Želela sem "pogruntati" drugačen, nov model zbiranja "ustne zgodovine". Ampak v svojih silosih imaš nekaj, kar zmoreš, in nekaj česar ne zmoreš. S tem se moraš sprijazniti. Prej se tega zaveš, bolj je zate. Ko sem ugotovila, da je treba življenjske pripovedi samo zapisovati po nekem približnem vsebinskem okviru, sem se dela lotila. Kar naenkrat je postalo vse skupaj zelo preprosto. Škoda, ker sem zamudila veliko časa s tem, ko sem tuhtala, kako bi lahko stvari čimboljše naredila. Napisala pa sem samo neki okvirni vprašalnik, ki je sicer zasilno vodilo za zapisovanje življenjskih zgodb, vendar daleč od tega, kar lahko zapiše občutljiv zapisovalec in spraševalec od primera do primera.

Zapisovanja in zbiranja življenjskih zgodb, v primeru, da jih ljudje napišejo sami, sem se lotila še iz posebnega razloga. Vedno znova me pogreje, ko preberem v raznih čenčarskih časnikih in revijah (da se razumemo, jih ne kupujem, nanje naletim na vlaku, pri frizerju) o vseh strašnih težavah, ki pestijo ali so pestile slavne ljudi, med njimi še posebej filmske igralce ali pa v zadnjem času "nepozornega princa Charlesa in ubogo Lady Di." Navsezadnje so to njuni, ne pa moji problemi. Kaj pa mati petih, sedmih otrok, ali pa kmečki fant, kmečka hči, ki sta ostala sama na kmetiji, ker nista našla življenjskega sopotnika, kaj si niso zaslužili, da jih vprašamo, kako so živeli in kako živijo?

Resnično, tudi ta pogrošna, ničeva, iz "bogatega sveta" vpeljana čenčarska časopisna kultura je bila vzrok za nastanek serije življenjepisov *"Tako smo živeli"*. Meni se zdi veliko bolj pomembno, kakšno razmerje do sveta ima kmet ali delavec, ki opisuje svoje spomine in poglede nemalokrat s trdimi, neizbranimi besedami, kot pa "ugledna in znana oseba", ki spričo nenehnih manipulacij s sabo in z ljudmi sploh ne ve več, kaj je res in kaj ni res. Ob branju takšnih prispevkov mi gre, milo rečeno, na "kozlanje".

Publicirate članke in knjige iz vseh področij kulture, pišete pa tudi za otroke. Leta 1979 ste objavili prvo knjigo za otroke, kmečko abecedo, pripravljate pa še novo. Kako nastajajo te knjižice?

Začele so nastajati iz same ljube potrebe. V Etnografski muzej, kjer sem bila zaposlena, so občasno prihajali k meni šolarji s prošnjo, da naj jim opišem kakšno poljedelsko orodje, glasbilo, delo itn. Tako je nastala Kmečka abeceda 1 in 2. Enkrat pozimi 1996 bo izšla še tretja knjižica, ki pa ne bo ravno abeceda.

Izdajate tudi različne zbirke, kot Slovenska ljudska noša v besedi in podobi. Tako smo živeli, zbornike o posameznih koroških vaseh. Komu so te zbirke namenjene in kako pridobite tako širok krog sodelavcev?

O tem še nisem razmišljala. Kar pridobim jih, morda tudi zato, ker sem jim resnično hvaležna, da smo združeni v skupnih prizadevanjih. O namembnosti publikacij pa tole: Noše, ki jih izdaja ZKO Slovenije, so v prvi vrsti namenjene folkloristom, ki so tudi dali pobudo za izdajanje. Zbirka *Tako smo*

živi, v kateri so objavljeni življenjepisi koroških Slovencev, je namenjena njim samim in vsem tistim, ki so jim takšna pričevanja pri srcu. V zbornikih pa so strokovni, vendar poljudno napisani članki. Po dosedanjih poročilih vem, da jih berejo tako domačini kot strokovnjaki.

Bili ste prva med etnologi in etnologinjami, ki ste zbirali in objavljali gospodarske in lastne terenske dnevnike. Od kod ta ideja in kaj lahko pove tovrstno gradivo?

Ko sem zbirala gradivo v okolici Krškega, sem naletela na gospoda Danijela Planinca, gospodarnega kmeta, ki mi je pokazal nekaj svojih dnevnikov. Če se ne motim, jih je pisal že njegov oče, potem pa je nadaljeval s pisanjem še on. Ko sem jih prebrala, se mi je zdelo, kot da bi brala "poetični slavaspev vsakdanjega dela na Planinčevi kmetiji, medsebojne družinske povezave ob delu in ljubezni do žive in mrtve narave". Ko sem se lotila monografskega raziskovanja te ali one vasi, sem že takoj na začetku zbiranja gradiva naprosila enega od vaščanov, če je pripravljen pisati celoletni delovni dnevnik. Kot lahko preberete v knjigi o Predgradu, Strojni in Selah, so povsod ustregli moji prošnji.

Kar pa zadeva moje delovne dnevnike, naj povem, da sem jih začela pisati, ko sem hodila v Sele. Navado imam, da redno oddajam poročila o svojem delu. Ker so se mi zdela poročila v stilu "dne tega in tega sem bila tam in tam, pogovarjala sem se...", preveč dolgočasna, sem začela pisati, kot jaz temu pravim "slabo strokovno dnevniško literaturo".

Na vprašanje, kaj lahko pove to gradivo, sem skušala odgovoriti že pri delni objavi Planinčevih dnevnikov. Mislim, da pove zelo veliko o tem, kako dejansko teče delo na kmetiji, kako je delo razdeljeno med družinske člane, s čim vse se mora kmet vsak dan srečevati in predvsem, da je vodenje kmetije zelo zahtevno delo. O tem bi se dalo še veliko napisati.

Glede pomena mojih dnevnikov ne vem, kaj bi rekla. Pisala sem jih s posebnim veseljem. Torej gre za moj osebni pomen. Morda pa komu povedo tudi nekaj malega o meni, o mojem razmerju do ljudi, do narave. Najbrž so vam, ker ste mi zastavili to vprašanje.

Poleg etnoloških knjig pišete tudi pesmi. Bodo kdaj objavljene?

Ne, ker so zanič. Tiste, za katere menim, da so vsaj za silo, pa tako ali tako objavim, ker nastajajo hkrati z mojim delom na terenu, so neke vrste doživljanje pokrajine in ljudi.

Z različnimi filmskimi režiserji ste snemali tudi dokumentarne filme. O tem, kakšno je bilo to sodelovanje, ste govorili na posvetovanju "40 let slovenskega etnološkega filma" junija 1996. Lahko na kratko predstavite glavne stične točke in razhajanja dela etnologov in filmskih oz. televizijskih režiserjev?

Stične točke so po mojem v tem, da eni in drugi snemajo filme z etnološko vsebino, razhajanja pa so v tem, da gre etnologom za strokovno vizualno dokumentacijo in puščajo precej vnemar, ali bo film gledljiv, všečen, režiserji pa želijo

Marija Makarovič in Naško Križnar po snemanju v Rožu. Foto: Milka Olip, julij 1996.

doseči prav to, saj ima televizija ali film druge cilje.

Navsezadnje, kdo pa bi gledal, kako gospodinja dve uri mesi kruh, kako prihajajo krave s planine, ali poslušal nekoga, ki nekaj ur govori v tem ali onem narečju, da pripoveduje svojo življenjsko zgodbo?

V vaših javnih nastopih in v predavanjih večkrat omenjate, da sebe ne šteje in se ne imenuje za znanstvenico. Koga potemtakem šteje med tako imenovane znanstvenike?

Malo koga, če mislite resnične znanstvenike in znanstvenice. Tiste, ki odkrivajo nova znanja, "nove svetove", ki jim je dan znanstveni način razmišljanja. Glede moje uvrstitve pa tole: ali ni bolj pošteno do sebe, če se imaš za dobrega strokovnjaka, ki morda tu in tam utrne tudi kakšno iskro, kot pa da si domišljaš, da si bogzna kakšen znanstvenik? To si ali pa nisi. Natančno vem, kje je in kje ni moje mesto v slovenski etnologiji. To spoznanje mi zadostuje.

Mi lahko zaupate, kaj imate jutri v načrtu?

Zakaj pa ne. Če bom do večera končala uredniški članek za knjigo o Vuhredu in okolici, se bom nagradila s pešačenjem po eni od slovenskih transversal.

Ker ste pristali pri nagradnem pešačenju, ali morda pričakujete kakšno večjo nagrado za vaše strokovno delo?

Ne. Vas bom še jaz nekaj vprašala. Ali se vam ne zdi, da sem po vsem tem, kar mi je že bilo dano in mi morda še bo, že dovolj nagrajena? Dobesedno vsak dan hvalim Boga za to veliko danost.

Z Marijo Makarovič sem se 21. 6. 1996 pogovarjala Mojca Ramšak. Ker pa je intervju mnogokrat prekinil telefon, je Marija Makarovič še enkrat pisno odgovorila na vprašanja. Intervju je bil avtoriziran 23. 7. 1996.